

Sintaktostilističke značajke bajki Ivane Brlić Mažuranić

Rendulić, Morena

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:578673>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Morena Rendulić

Sintaktostilističke značajke bajki Ivane Brlić Mažuranić
(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2015.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Morena Rendulić
Matični broj: 0009058820

Sintaktostilističke značajke bajki Ivane Brlić Mažuranić
(DIPLOMSKI RAD)

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost – nastavnički smjer

Mentor: dr. sc. red. prof. Diana Stolac

Rijeka, lipnja 2015.

Sadržaj

Uvod	1
1. Sintaktostilistička analiza	2
2. Ivana Brlić Mažuranić	5
2.1. Književni rad Ivane Brlić Mažuranić	5
2.1.1. Priče iz davnine	7
2.1.2. Basne i bajke	7
2.1.3. Bajkovita stilizacija	8
2.1.4. Književni pravac	8
3. Atribut	10
3.1. Atributi u naslovnim sintagmama	10
3.2. Atributi u tekstu	12
3.2.1. Atribut kao dio imenskoga predikata	12
3.2.2. Atribut kao dio subjekta	14
3.2.3. Atribut kao dio objekta	15
3.2.4. Atribut kao dio priložnih oznaka mjesta i vremena	16
3.2.5. Atribut i apozicija	17
4. Priložna oznaka mjesta	19
4.1. Odnos: ovdje – tamo – ondje	21
5. Priložna oznaka vremena	23
5.1. Priložna oznaka vremena kao uvod u radnju	24
5.2. Priložna oznaka vremena u nastavku bajki	26
6. Mikrostrukture ponavljanja	29
6.1. Anafora	29
6.2. Simploka	31
6.3. Paralelizam	32
6.4. Poliptoton	33
Zaključak	36
Sažetak i ključne riječi	38
Literatura	39

Uvod

Kada želimo istraživati o Ivani Brlić Mažuranić i njezinom stvaralaštvu, u našoj stručnoj literaturi uglavnom nailazimo na interpretacije književnih komponenata njezinih književnih djela, a jezik i način na koji ona oblikuje svoja književna djela uvijek su ostavljeni po strani. Upravo takav jednoličan pristup Ivani Brlić Mažuranić potaknuo me da autoričinom stvaralaštvu, i to njezinim bajkama (bajkama objavljenima u časopisima: *Priča o goropadnom Mili i šestorici ptica rodovića*, *Zlatna ptica i dijete ubogarsko*, *Trgovac Nav*, *Priča o Zorku Bistrozorkom i o Sreći*¹ te bajkama neobjavljenima za autoričina života: *Priča o sultanu Abdali*, *Zašto se rodila bijedna Lera i njezino siroče*, *Djevojčica i neman*),² pristupim s jezičnoga stajališta te istražim sintaktostilističku komponentu koju je autorica ugradila u svoj književni opus. U posljednje vrijeme sve se više pažnje poklanja sintaktostilistici i problematici s kojom se ona susreće, a ovaj je rad pokušaj da se stvaralaštvo Ivane Brlić Mažuranić sagleda s jednog novoga aspekta i da se na taj način da skroman doprinos dijelu jezikoslovlja koji se bavi sintaktostilističkom problematikom.

Na samome početku prikazat ću autoričin životopis i društveno – političke prilike u kojima je stvarala i na taj ću način pokušati prikazati samo najvažnije podatke o njezinome književnome stvaralaštvu koji će mi kasnije koristiti i u samoj sintaktostilističkoj analizi. U nastavku ću se baviti teorijskim pristupom sintaktostilistici u kojemu ću podsjetiti na njezine najvažnije značajke, terminologiju kojom se koristi te metodološkim aspektima i sintaktičkim kategorijama koje ću u nastavku promatrati.

Najveći dio rada odnosit će se na sintaktostilističke značajke koje ću analizirati u bajkama Ivane Brlić Mažuranić. Odlučila sam se za tri sintaktičke kategorije (atribut, priložnu oznaku mjesta i priložnu oznaku vremena) te za jednu stilističku kategoriju (mikrostrukture ponavljanja: anaforu, simploku, paralelizam, poliptoton) kako se ne bih previše raspršila i kako bih se u svim segmentima ovoga rada usmjerila upravo na te segmente koje ću u glavnome dijelu diplomskoga rada predstaviti te kako bih ograničila broj primjera koje ću prikazati u nastavku.

U završnome dijelu rada donosim zaključak u kojemu ću potvrditi ili opovrgnuti pretpostavke koje ću postaviti u daljnjoj razradi, sažetak te ključne riječi i literaturu te izvore koje sam koristila prilikom pisanja rada.

¹ Brlić, Mažuranić, Ivana: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 261.

² Brlić, Mažuranić, Ivana: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 337.

1. Sintaktostilistička analiza

Cjelokupno sintaktičko i stilističko nazivlje često je vrlo složeno pa na samome početku valja izdvojiti one nazive koji će se koristiti u daljnjoj analizi, ali i definirati jezičnu disciplinu čijim ćemo se instrumentarijem u nastavku baviti. Sintaktostilistika ili stilistika sintakse jezična je disciplina, i to dio lingvističke stilistike, koja proučava sintaktostileme (mogu se definirati kao *jezične jedinice pojačanja izražajnosti rečenice i njezine strukture*³) kako bi popisala, opisala i vrednovala izražajna sredstva i stilističke postupke na planu sintakse (proučava gramatička sredstva pomoću kojih se riječi spajaju u rečenične cjeline) (Krunoslav Pranjić: Stil i stilistika, u: Škreb, Zdenko, Stamać, Ante: *Uvod u književnost*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1983., str. 257.)

S obzirom na to da je rečeno da je sintaktostilistika dio lingvističke stilistike i s obzirom na to da se je definirao sintaktostilem kao osnovna sintaktostilistička jezična jedinica, potrebno je definirati i stil, ali i stilem, a to nije uvijek tako jednostavno kao što se to možda na prvi pogled čini. Da je to uistinu tako potvrđuje nam činjenica da čak ni autori knjiga o stilu i stilistici ne daju izravnu definiciju, a ne sadrže je tako onda ni neki lingvistički terminološki priručnici, ni neki udžbenici. Razlog tome leži u činjenici da međuodnos stila i stilema nije apriorna, objektivna kategorija, nego taj odnos leži u umjetničkoj strukturi jezika koji se spoznaje subjektivno, intuicijom, doživljajem. (Čale, Frano: *Od stilema do stila*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1973., str. 7.) Tako većina autora polazi od činjenice da je stil u svojem najširem smislu izbor, dok je u svojem užem smislu izbor izražajnih sredstava u jeziku i kao takvoga ga zapravo promatramo kada iščitavamo odlike književnoga djela.

Stilem pak možemo definirati kao jedinicu koja *nosi određenu stilsku informaciju*.⁴ Kada se utvrđuje posebnost stilema uglavnom se polazi od njegove denotativne vrijednosti i pokušava se uočiti njegova konotativna vrijednost koja mu kao ishodu izbora pridaje određenu izražajnost te funkciju u konstituiranju načina postojanja strukture. (Čale, Frano: *Od stilema do stila*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1973., str. 8.)

I stil i stilem ujedanjuju se u jezičnoj disciplini koju nazivamo stilistika, a koja *obuhvaća svaki pojedinačni izraz koji iz stilističkih razloga odstupa od uobičajenih jezičnih normi*.⁵ Iz

³ Antoš, Antica: Osnove lingvističke stilistike, Školska knjiga, Zagreb, 1974., str. 12.

⁴ Katnić – Bakaršić, Marina: Stilistika, Ljiljan, Sarajevo, 2001., str. 38.

⁵ Škiljan, Dubravko: Pogled u lingvistiku, Školska knjiga, Zagreb, 1980., str. 121.

toga zapravo proizlazi da je stilistika ta koju više zanima ono što odstupa od očekivanoga, nego ono što je očekivano.

Vođeni ovim pojmovima i njihovim definicijama fokusirat ćemo se na književno djelo Ivane Brlić Mažuranić kojemu ćemo pristupiti s obzirom na vrijeme u kojem je nastalo vodeći računa o tome da je riječ o bajkama koje su nastale početkom 20. stoljeća i koje će se metodološki razlikovati i moraju se i jezično razlikovati od nekog suvremenoga djela što će biti vidljivo i u samome pristupu sintaktostilističke analize.

Sintaktostilistički je pristup književnome tekstu moguće predstaviti na više načina (detaljnijim iznošenjem metodoloških načela, pojašnjavanjem izdvojenih načela, analizom pojedinih segmenata koji oprimjeruju postavljena metodološka načela i na taj način indirektno uputiti na metodologiju). (Stolac, Diana: *Sintaktostilistički pristup Marulićevoj Juditi*, Filozofski fakultet, Rijeka, 2002., str. 238.) U ovom diplomskome radu izdvojena je analiza pojedinih segmenata koji oprimjeruju postavljena metodološka načela, a prije te analize postavljeno je nekoliko hipoteza koje će se u daljnjemu radu potvrditi ili opovrgnuti.

Prvenstveno očekujemo da ćemo u bajkama Ivane Brlić Mažuranić naići na brojne attribute i to prije svega na sročne koji će prevladavati, ali svakako će biti i nesročnih atributa što će utjecati na stilsku komponentu djela. Vezano uz attribute, očekujemo i određeni broj atributnih rečenica. Pretpostavljamo da će se najveći broj atributa javiti u bajkama na mjestima gdje se opisuje mjesto na kojemu se radnja događa, ali i onda kada se uvode likovi. Očekujemo da će u službi atributa najviše biti pridjeva, zamjenica i nešto malo brojeva, a tek onda imenica (pridjevni će atribut dakle prevladati u odnosu na imenički atribut).

Što se tiče priložnih oznaka mjesta i vremena, vjerujemo da će se pojavljivati uglavnom na počecima samih bajki i da će biti precizno određeni, ali ne u smislu da čitatelj zna koje je to mjesto i koje je to vrijeme u kojima se radnja odvija i u kojima junaci proživljavaju svoje zgode, nego da čitatelj može zamisliti to mjesto i to vrijeme bez obzira na to o kojem se mjestu i vremenu konkretno radi. Atributi će vjerujemo unutar tih priložnih oznaka odigrati veliku ulogu.

Što se tiče mikrostruktura ponavljanja pretpostavljamo da će se one javljati na onim mjestima u bajkama na kojima se želi pojačati osjećaje izazvane kod strane čitatelja, tako da će njihova funkcija biti više stilsko, nego li sintaktička što smo već i ranije napomenuli.

Pretpostavki bi moglo biti još, ali ovdje ćemo se zaustaviti ne bismo li na samoj analizi vidjeli koje od njih vrijede, a koje su otišle u nekom možda posve drugom smjeru.

2. Ivana Brlić Mažuranić

Ivana Mažuranić rodila se u Ogulinu 18. travnja 1874. S obzirom na to da je njezin otac Vladimir, sin Ivana Mažuranića obnašao visoke dužnosti (povjesničar, odvjetnik, književnik, predsjednik i član JAZU-a, banski povjerenik, tj. podžupan) često su se selili pa je Ivana boravila i u: Karlovcu, Jastrebarskom, Zagrebu. Svoju prvu pjesmu *Zvijezdi moje domovine* napisala je za vrijeme drugog posjeta Ogulinu 1886. godine za koju ju je nadahnula planina Klek. Ivana se je kratko školovala u djevojačkoj školi u Zagrebu, a ostalo je obrazovanje stjecala u privatnoj obuci i to uglavnom na francuskome jeziku. Osim što se služila francuskim jezikom, učila je i: njemački, ruski i engleski jezik na kojima je i čitala. Na svoj osamnaesti rođendan, godine 1892., udala se je za Vatroslava Brlića, poznatog odvjetnika, i odselila se u Slavonski Brod u kojemu je živjela do 1935. Iako je voljela čitati i stvarati, Ivana je smatrala da nije u redu da žena zapostavi svoje obveze i dužnosti te se posveti samo pisanju, ali kada su joj djeca odrasla i počela pokazivati interes za čitanjem, s radošću se prihvatila pisanja. Autorica je uzore tražila i pronašla u tri osobe: svome djedu Ivanu Mažuraniću, prijatelju Franji Markoviću te biskupu Josipu Jurju Strossmayeru pa su prema tome utjecaji na njezino književno djelo bili: etički, estetski i vjersko – domoljubni. (Šicel, Miroslav: Ivana Brlić – Mažuranić, u: Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 73, Matica hrvatska, Zagreb, 1968., str. 7. – 18.)

2.1. Književni rad Ivane Brlić Mažuranić

Godine 1902. započeo je njezin sustavni književni rad. U početku je pisala dječje pripovijetke i pjesmice koje nemaju veću vrijednost u hrvatskoj dječjoj književnosti te je aktivno sudjelovala u književnoj i ponekad u neknjiževnoj periodici, a onda je objavila dvije zbirke pripovijedaka i pjesama za djecu: *Valjani i nevaljani* (1902.) i *Škola i praznici* (1905.) te zbirku pjesama *Slike* (1912.). Nakon toga slijede četiri godine koje predstavljaju najznačajnije razdoblje njezina književnoga stvaranja jer upravo u tim godinama objavljuje svoja dva najznačajnija djela; 1913. objavljuje dječji roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, a 1916. zbirku bajki *Priče iz davnine*. 1916. godine piše *Autobiografiju* i to na zahtjev JAZU-a kako bi se dobiveni podaci uvrstili u buduću *Hrvatski biografski rječnik*. Zbog posvećenosti obiteljskom životu i obavezama, privremeno zapušta književni rad, ali onda godine 1923. objavljuje knjigu pripovijedaka, pjesama, eseja i crtica pod naslovom *Knjigu omladini*. Kasnije izlaze nova izdanja *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića* i *Priča iz davnina*

koje čak bivaju prevedene na engleski jezik, a Ivana Brlić – Mažuranić prozvana *hrvatskim Andersenom*.

Poslije toga, autorica više nije napisala niti jedno važnije djelo, već se bavila sakupljanjem građe iz obiteljskoga arhiva, a njezina najbolja djela doživjela su prijevode i na druge jezike. Tako su *Priče iz davnine* prevedene s engleskog jezika na švedski i objavljene u Stockholmu, a sa švedskoga su jezika prevedene na danski i objavljene u Kopenhagenu te su potom prevedene i na češki jezik i objavljene su u Pragu, a roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* preveden je na češki jezik.

Godine 1931. Predsjedništvo Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu predložilo je Ivanu Brlić Mažuranić za dodjelu Nobelove nagrade za književnost, a kasnije je taj prijedlog i ponovljen, međutim Ivana nagradu nije dobila. Unatoč tome, ona kasnije biva predložena za dopisnog člana u Umjetničkom razredu JAZU-a te izabrana u Akademijino članstvo i to kao prva žena od osnutka JAZU-a. Postoje i izvori⁶ koji tvrde da je Ivana Brlić Mažuranić za Nobelovu nagradu bila kandidirana četiri puta: ...potpuni podatci o nominaciji Ivane Brlić Mažuranić za Nobelovu nagradu glase: *dr. Gavro (Gabriel) Manojlović, predsjednik Akademije od godine 1924. do 1933., u siječnju godine 1931. predlaže Ivanu Brlić – Mažuranić za Nobelovu nagradu za književnost, a taj isti prijedlog ponavlja u siječnju 1935., tada bivši predsjednik Akademije. Nakon toga ponavlja prijedlog u siječnju 1937. zajedno s Albertom Bazalom, tadašnjim predsjednikom Akademije, i obojica ponovno potpisuju i šalju posljednji prijedlog u siječnju 1938.*⁷

Krajem 1937. godine Ivana Brlić Mažuranić objavila je dječji povijesno – pustolovni roman *Jaša Dalmatin, potkralj Gudžerata*. Godinu dana kasnije spremala se je objaviti knjigu izbora pjesama i pripovijedaka iz prve dvije knjige, no umrla je prije izlaska knjige i to 21. rujna 1938. u Zagrebu.

Nakon njezine smrti objavljena joj je knjiga *Srce od licitara*, a 1943. objavljena joj je knjiga *Basne i bajke* u kojoj su prikupljene bajke i basne ranije objavljene u periodici i pronađene u rukopisnoj ostavštini.

⁶ Zima, Dubravka: *Ivana Brlić Mažuranić, članstvo u Akademiji i Nobelova nagrada* u: *Libri i Liberi*, 2014, 3 (2), Hrvatski studiji, str. 253.

⁷ Zima, Dubravka: *Ivana Brlić Mažuranić, članstvo u Akademiji i Nobelova nagrada* u: *Libri i Liberi*, 2014, 3 (2), Hrvatski studiji, str. 253.

2.1.1. *Priče iz davnine*

Priče iz davnine zbirka je bajki koja se je javila u drugoj polovici 19. stoljeća (točnije 1916.) te je jedan od predstavnika književne epohe hrvatskoga modernizma. Prvo izdanje sadržavalo je šest bajki, a deset godina kasnije dodane su još dvije bajke pa treće izdanje (1926.) sadrži osam bajki. Upravo je ovo djelo pridonijelo tome da Ivana Brlić Mažuranić bude proglašena jednom od najznačajnijih hrvatskih spisateljica bajki za djecu te je upravo zahvaljujući toj zbirci zaradila naziv *hrvatski Andersen*. Među prvima ju je prepoznao A. G. Matoš koji je u nekoliko navrata upozoravao na njezin roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, a Miroslav Šicel⁸ pisao je o toj tituli *hrvatskog Andersena* za koju kaže da je pridodana Ivaninom imenu zbog dvaju razloga: prvi je razlog taj što se Ivana Brlić Mažuranić (kao i Hans Christian Andersen) koristila i nadahnjivala usmenom bajkom, ali je stvorila i vlastitu, prepoznatljivu bajkovitu strukturu, a s druge je pak strane Ivana Brlić Mažuranić baš kao i H. C. Andersen svoje priče gradila na kršćanskom svjetonazoru. Ono što se na temelju toga može zaključiti jest da Ivana Brlić Mažuranić, baš kao i H. C. Andersen nije samo dječji pisac, već umjetnik za čijim djelima mogu i trebali bi posegnuti i odrasli.

2.1.2. *Basne i bajke*

Za razliku od *Priča iz davnine*, bajke sakupljene u knjizi *Basne i bajke* ne mogu se iščitavati kao cjelina jer su nastale u duljem vremenskom periodu, a neke od njih nisu ni objavljene za vrijeme autoričina života. S obzirom na to da je Ivana Brlić Mažuranić *Pričama iz davnine* usustavila žanr umjetničke bajke u hrvatskoj (dječjoj) književnosti, ali i na neki način odredila vlastito književno stvaralaštvo, na samome početku treba usporediti ove bajke u odnosu na one koje nalazimo u *Pričama iz davnine*. Prvo što uočavamo uspoređujući te dvije skupine bajki orijentalni su motivi koji se javljaju u dvije bajke (*Priča o sultanu Abdali i Trgovac Nav*), a koje ne nalazimo u *Pričama iz davnine*, a uočavamo i alegorizaciju narativnog diskursa i dokidanje strukture bajke u pojedinim slučajevima.⁹ Nadalje, i ove pripovijetke najvećim dijelom slijede neoromantičarski vizualni poetički obrazac te se *značenjski smještaju u „procjep“ između dječje i ne-dječje književnosti.*¹⁰ Ranije spomenuti orijentalni motivi u dvjema su bajkama prisutni kao prostor u kojemu se odigrava radnja bajki i kao njihov dekor, a njihova je interpretacija višeslojna. Ono što se također može uočiti jest

⁸ Hranjec, Stjepan: *Šicel o Ivani Brlić – Mažuranić* u: *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU*, Varaždin, br. 16 – 17, 2006., str. 84.

⁹ Zima, Dubravka: *Ivana Brlić Mažuranić*, Filozofski fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2001., str. 135.

¹⁰ Zima, Dubravka: *Ivana Brlić Mažuranić*, Filozofski fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2001., str. 135.

da ove bajke nemaju zajednički kršćanski podtekst koji možemo uočiti u *Pričama iz davnine*. Tih je nekoliko bajki – pripovijedaka nastajalo u različito vrijeme i mogli bismo pretpostaviti da su neke od njih zapravo skice i da nisu do kraja završene (to se osobito vidi u njezinoj bajci *Djevojčica i neman*).

2.1.3. Bajkovita stilizacija

Ivana Brlić Mažuranić doživljavala je svijet u slikama i tako ga i prikazivala u svojim djelima. Njoj je vizualno bilo bitno, a kroz djela je percipiramo kao ličnost koja gotovo sve doživljava u slikama jer pišući priče koristi se književnim postupkom kojeg M. Šicel naziva tehnikom pričanja u slikama.¹¹ Što se tiče obilježja njezinoga stila pisanja, Ivana Brlić Mažuranić koristi jednostavne rečenične fraze, tečno pripovijedanje, rečenica joj je ritmična te je dinamična i jasna, a veliku pozornost posvećuje sitnim detaljima, izvanrednim kratkim opisima (ona je majstor kratkih opisa jer upravo njima stvara pravu atmosferu i daje prizoru uvjerljivost) i u prvom redu slikama. Njezin stil pripovijedanja je sažet, koncizan i bez suvišnih dijaloga. Svakako treba istaknuti i leksičko bogatstvo, sentencioznost te skladan ritam postignut stilskim sredstvima (ponavljanjem, poredbama, izborom i poretком riječi), ali i uporabom frazema čime autorica unosi živost u pripovijedanje, a stilizacija je temeljno strukturno stilsko sredstvo ovih bajki.

2.1.4. Književni pravac

Kada bismo svrstavali *Priče iz davnine* u književni pravac, onda bismo ih mogli svrstati u neoromantizam¹², književni pravac na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, a koji je u europskoj književnoj tradiciji poznat i pod izrazom *fin de siècle*. Podudarnosti neoromantičarskih književnika i Ivane Brlić Mažuranić jesu u tome što je i u njihovim djelima vidljivo zanimanje za prošlost, poseban odnos prema nacionalnome te interes za usmenu i narodnu književnost. Tako autorica kaže da bajke Ivane Brlić Mažuranić predstavljaju bijeg u alternativnu zbilju iz grube stvarnosti jer priče su prvi put objavljene 1916. godine, a to je vrijeme Prvog svjetskog rata (*Spajajući elemente bajkovite stilizacije, mitsku sliku svijeta kao hijerarhijske strukture te svijest o književnosti koja može biti fantastična jer postoji jedino u jeziku, Priče iz davnine u cjelini i u detaljima korespondiraju s neoromantičarskim književnim idejama koje se mjestimice javljaju u europskim književnostima na zalasku 19. stoljeća, vremenu obilježenom*

¹¹Verdonik, Maja: *Priče iz davnine Ivane Brlić – Mažuranić na pozornici Gradskog kazališta lutaka Rijeka u: Fluminensia*, god. 21 (2009), br. 1, str. 146.

¹²Verdonik, Maja: *Priče iz davnine Ivane Brlić – Mažuranić na pozornici Gradskog kazališta lutaka Rijeka u: Fluminensia*, god. 21 (2009), br. 1, str. 148.

nizom različitih književnih i umjetničkih tendencija kojima je u osnovi isto razočaranje, osjećaj dekadencije i nepovjerenja u zbilju. (...) U času kad se Priče iz davnine pojavljuju, moderna je u hrvatskoj književnosti već dala svoje najbolje plodove, a književnost se usmjerava u nekoliko različitih pravaca. (...) K tomu, rat je u punom jeku, i u takvoj polifonoj književnoj situaciji Ivana Brlić – Mažuranić doživljava neoromantičarski bijeg u književnu fantastiku.)¹³ Što se pak tiče povezanosti sa secesijskim stilom¹⁴, ona se očituje u zatvorenim prostorima u kojima se radnja ponekad odvija, u zlatnoj, srebrnoj i modroj boji koje su tri osnovne boje koje se javljaju u njezinim bajkama te konačno u izrazitoj stilizaciji njezinih djela.

Ova lokaliziranost *Priča iz davnina* vrijedi i za ostale bajke Ivane Brlić Mažuranić pa tako i ove čiji će se sintaktostilistički elementi u nastavku diplomskoga rada analizirati.

¹³ Verdonik, Maja: *Priče iz davnine* Ivane Brlić – Mažuranić na pozornici Gradskog kazališta lutaka Rijeka u: Srdoč-Konestra, Ines: *Fluminensia*, god. 21 (2009), br. 1, str. 148. – 149.

¹⁴ Secesijski je stil likovni pojam koji je prisutan u književnosti već u samim počecima 20. stoljeća.

3. Atribut

Atribut dolazi od latinske riječi *attributum* koja znači „ono što se pridijeva“, „što je pridjeveno“. Atribut se dakle može definirati kao riječ koja se pridijeva, pridodaje imenskoj riječi da je po čemu odredi (po kakvu svojstvu, primjerice). Ovisno o tome kojim se riječima označuju, razlikujemo sročne (kongruetne) i nesročne (nekongruetne) attribute. (Silić, J., Pranjković, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Školska knjiga, Zagreb, 2007., str. 309.)

S obzirom na to, u bajkama Ivane Brlić Mažuranić nalazimo attribute u čijoj su funkciji najčešće: pridjev (**silno veliki grad**, **carski dvor**, **velika raskoš**, **zlatnim karucama**, **dobar dućančić**), zamjenica (**tolikom sjaju**, **tom gradu**, **svakog siromaška**, **sva vrata**, **onog vijenca**), i broj (**obje ruke**, **jednog dana**, **drugi dan**, **stoti puta**, **devet predgrađa**). Ono što uočavamo u tim primjerima¹⁵ jest to da je riječ o sročnim atributima jer se slažu s imenskom riječju u rodu, broju i padežu (*Bio tako neki silno veliki grad, u njemu car i carski dvor i velika raskoš i bogatstvo...*).¹⁶

S druge pak strane, u njezinim tekstovima nailazimo i na attribute koji su izrečeni: oblicima kosih padeža (*sila gavana*, *okrajak njegov*, *glavaru grada*, *mati djetetova*, *zamotom baršuna*), prijedložno – padežnim izrazima (*vijenac od svijetlosti*, *vijenac u baršunu*, *tuga na srdašcu*, *baršun na prijestolju*¹⁷, *srebro od mjeseca*)¹⁸ pa zaključujemo da ima i nesročnih atributa koji su s imenicama na koje se odnose i koje opisuju u relacijskome odnosu, tj. u odnosu pridruživanja.

3.1. Atributi u naslovnim sintagmama

Ivana Brlić Mažuranić attribute koristi već i u samim naslovnim sintagmama (*Priča o goropadnom Mili i šestorici ptica rodovića*, *Zlatna ptica i dijete ubogarsko*, *Priča o Zorku Bistrozorkom i o Sreći*, *Zašto se rodila bijedna Mara i njezino siroče*) čime nam zapravo otkriva neke od temeljnih osobina likova, ali nam otkriva i koje su to njihove osobine po

¹⁵ Brlić, Mažuranić, I.: *Trgovac Nav u: Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 295. – 305.

¹⁶ Brlić, Mažuranić, I.: *Trgovac Nav u: Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 295.

¹⁷ Brlić, Mažuranić, I.: *Trgovac Nav u: Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 295. – 305.

¹⁸ Brlić, Mažuranić, I.: *Priča o Zorku Bistrozorkom i o Sreći u: Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 307.

kojima su dobili imena. Na taj način dvostruko djeluje na nas, čitatelje i to tako da nas s jedne strane već samim naslovom usmjerava i upućuje na sadržaj bajke jer svatko od nas (s obzirom na svoje čitateljsko i životno iskustvo) može pretpostaviti o kakvim je ljudskim problemima riječ te oko kojih se to nedaća plete zaplet bajke pa s obzirom na to možemo i odrediti zanima li nas ta bajka i je li nam dostatna u situaciji u kojoj se nalazimo imajući tekst pred sobom ili ipak nije. S druge nam pak strane autorica na taj način pomalo ograničava prostor našega očekivanja za razliku od onih naslova bajki u kojima ne koristi attribute (*Trgovac Nav, Djevojčica i neman*) pa prije čitanja tih djela naša očekivanja su nesputana i znatno opsežnija. Ipak, valja imati na umu da tim odabirima (imenovati bajku koristeći attribute ili ne koristeći) Ivana Brlić Mažuranić mijenja i sveukupnu važnost i značaj bajke jer ukoliko imamo attribute u samim naslovima, više nije toliko naglasak na imenici, već upravo na atributu koji tu imenicu opisuje i on je taj koji nosi značenje. To je jasno već prilikom prvog čitanja bajki jer u naslovima u kojima se javljaju atributi, oni nose značenje i više nije u središtu bajke glavni junak kojega atribut opisuje, nego upravo ta osobina koja je atributom opisana. Ta je osobina ono što je ključno i oko čega autorica u nastavku razrađuje radnju te je upravo ta osobina problem koji autorica u nastavku obrađuje.

Osim toga, važno je reći da nije isto poseže li autorica za sročnim ili nesročnim atributima što je vidljivo već i iz samih naslova jer u situacijama u kojima poseže za sročnim atributima riječ je zapravo o glavnim junacima koji su određeni upravo tim atributom jer on je njihova glavna značajka i ono što ih u cijelosti određuje. Kada autorica poseže za nesročnim atributima, situacija se mijenja jer i ti su junaci određeni upravo tim atributima, ali njihovo značenje u odnosu na položaj samoga junaka kojega taj atribut određuje nije toliko snažan kao kod sročnih atributa i to je tek ono što ih naknadno opisuje i tek ih dodatno određuje te se doživljava kao nešto promijenjivo te naknadno dodano. To je vidljivo i u ova dva naslova: *Priča o goropadnom Mili i šestorici ptića rodovića, Zlatna ptica i dijete ubogarsko*. Naime, glavni junak prve navedene bajke uistinu jest goropadan i to je ona bitna značajka oko koje se plete bajka, a ptići rodovići su promijenjiva veličina jer oni neće zauvijek ostati maleni i takvi kakvi jesu, nego će odrasti, a kod Mile je upitno hoće li postati boljom osobom. U drugome pak naslovu zlatna je ptica ta koja takvom biva od samoga početka pa do kraja bajke. Ona je kao takva određena zbog svojih vanjskih, a potom i unutarnjih osobina. Što se pak tiče djeteta, ono jest ispočetka ubogarsko, ali na samome se kraju (zahvaljujući zlatnoj ptici) ta njegova osobina mijenja. Ukratko bismo mogli zaključiti da sročni atribut iskazuje trajnu vrijednost u bajci oko koje se radnja bajke i gradi ili makar onu vrijednost koja se privremeno čini

trajnom, a nesročnim je atributom iskazana ona promijenjiva vrijednost koju tek treba razriješiti.

Ono što još valja napomenuti jest da atributi u naslovima imaju posve drugu funkciju od onih atributa koje nalazimo kasnije u tekstovima u sklopu ostalih sintaktičkih kategorija što će se pokazati u nastavku diplomskoga rada.

3.2. Atributi u tekstu

S obzirom na to da atributi nisu temeljni, samostalni članovi rečeničnoga ustrojstva, nego nesamostalni ne čudi što ih u samome tekstu susrećemo u sklopu temeljnih rečeničnih članova: imenskoga predikata, subjekta, objekta, priložnih oznaka, ali i uz apoziciju koja je pak zanimljiva jer baš kao i atribut može biti uvrštena uz bilo koju imencu pa tako i uz imenicu koja dolazi u službi nesročnoga atributa. (Silić, J., Pranjković, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Školska knjiga, Zagreb, 2007., str. 308.) S obzirom na rečeno da bismo uopće valjano definirali koji je to sintaktički položaj atributa u bajkama Ivane Brlić Mažuranić potrebno je attribute usporediti s drugim sintaktičkim kategorijama, i to s obzirom na međusobnu zalihost tih kategorija. (Znika, Marija: *O jednom tipu međusobnih odnosa nominalnih izraza u: Rasprave Instituta za jezik, JAZU*, knj. 3, Zagreb, 1977., str. 154.) U sintaktičkoj se literaturi¹⁹ govori o sintaktičkoj (ne) bitnosti atributa s obzirom na to da se radi o dodanoj vrijednosti koja se organizira s obzirom na obvezne rečenične dijelove, ali u okviru sintaktostilističke analize bajki koja je provedena pokazalo se da je atribut bez obzira na to što je neobavezni rečenični član i te kako bitna sintaktička kategorija u rečenici jer upravo on određuje pozitivnu ili negativnu obojenost glavnih rečeničnih dijelova te igra veliku ulogu u stilskome oblikovanju teksta što će se pokazati na primjerima u sljedećih nekoliko odlomaka ovoga rada.

3.2.1. Atribut kao dio imenskoga predikata

Predikat je temeljni dio rečeničnoga ustrojstva i svi su ostali dijelovi rečenice više ili manje zalihosni u odnosu na predikat jer se upravo prema njemu uvrštavaju u rečenice pa se u istoj situaciji odnosi i atribut u odnosu na predikat. Ono što je zanimljivo u ovome sintaktičkome suodnosu jest to da atribut unutar imenskoga predikata na površinskoj strukturi i dalje ostaje atribut, no ukoliko zagrebemo ispod te površine uviđamo da je atribut unutar imenskoga predikata u svojoj dubinskoj strukturi zapravo preuzeo funkciju imenskoga

¹⁹ Katičić, Radoslav: *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, HAZU, knj. 61, Globus, Zagreb, 1991., str. 125.

predikata. Unatoč tome, atribut čak ni u toj situaciji ne gubi na svojoj važnosti i ostaje bitna sintaktička kategorija jer zapravo tako pobliže karakterizira pojedini imenski predikat. Atribut u okviru imenskoga predikata zadržava značenje stvarnih karakteristika i ne teži toliko afektivnosti kao što to autorica uporabom i odabirom atributa čini u pogledu nekih drugih sintaktičkih kategorija što će biti vidljivo kasnije na primjerima. Ta stilsko neobilježnost atributa unutar imenskoga predikata vidi se na primjerima iz samoga teksta: *Odmah se dakle podigne roda na krilima i preleti ravno preko vode do Milana i spusti se kraj njega na pijesak. Bila je krakata i mudra u držanju kao da od pamtivijeka gaca i razmišlja.*²⁰ *Konji letili kao vile, a svijet se divio bogatašu i govorio: - Alaj je sretan! – Pa i on sam, kad bi u večer legao u zlatan krevet i naslonio se na svilene jastuke, bio je blažen, smiješio se i govorio sam sebi: - Baš sam sretan!*²¹ Dakle, na temelju ova dva citata vidimo da Ivana Brlić Mažuranić posežući za atributima u okviru imenskoga predikata izgrađuje u bajkama stilski neobilježena mjesta što neće biti slučaj u ostalim sintaktičkim kategorijama. Da je atribut unutar imenskoga predikata uistinu stilski neutralan i neobojen pokazuje i činjenica da je zaključak u jednoj od bajki donesen i izrečen upravo imenskim predikatom u kojemu se nazire atribut: *- Alaj je dobar i sretan taj bogataš!*²² Vidimo dakle da je upravo atribut u sklopu imenskoga predikata taj koji raspliće bajku i to vrlo jednostavno i sažeto, ali i vrlo uvjerljivo te koncizno. Ovim istaknutim atributima u okviru imenskoga predikata saznali smo ponešto o trenutnim osobinama i stanjima glavnih junaka, ali i o njihovim temeljnim obilježjima, ali ovi nam atributi u tekstu nisu stilski nimalo pridonijeli književnoumjetničkome stilu, nego funkcioniraju tek kao usputni komentari o junacima čiji razvoj i peripetije promatramo. I tako dok je njihova stilistička važnost zanemariva, sintaktička im je važnost mnogo veća jer nam kao čitateljima prenosi raspoloženja iz teksta i njihovo značenje za daljnju radnju.

²⁰ Brlić, Mažuranić, I.: *Priča o goropadnom Mili i šestorici ptića rodovića* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 271.

²¹ Brlić, Mažuranić, I.: *Zlatna ptica i dijete ubogarsko* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 289.

²² Brlić, Mažuranić, I.: *Zlatna ptica i dijete ubogarsko* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 293.

3.2.2. Atribut kao dio subjekta

Suodnos sintaktičke i semantičke funkcije najbolje je vidljiv kada promatramo attribute koji su dodani subjektu i čine s njim i apozicijom subjektni skup. U tim jezičnim situacijama sužava se značenje imenici kojoj se atribut pridružuje te on preuzima na sebe sintaktičku funkciju one imenske riječi kojoj je dodan. I dok se tako s jedne strane značenje imenici sužava, s druge se strane pridonosi povećanju rečenične semantičke obavijesti, a time i obavijesnosti cijele rečenice. To se najbolje vidi u dijelovima kada su junaci u tekstu predstavljeni atributima i onda kada ti atributi izostaju.

Naime, u situacijama kada su glavni junaci određeni kategorijom atributa, to je informacija više koju dobivamo u pojedinoj rečenici i ta je informacija ona koja pobliže određuje imenicu na koju se odnosi i na taj je način ograničava baš kao što ograničava i nas u izgradnji imenice, a s druge pak strane promatrano na razini rečenice riječ je o rečeničnome dijelu koji proširuje značenje rečenice. Pogledajmo na primjerima: *Bila jedna mala, ma posve mala djevojčica*²³. *Na Indu bila nekoč mala država puna blaga i bogatstva, plodna žitkom i hranom.*²⁴ Zahvaljujući primjerima vidimo da bi se značenje ovih rečenica znatno promijenilo da u njima nema atributa koje nalazimo. Naime, da nema tih atributa rečenice bi bile znatno sažetije (iako ni sada nisu preopširne), a njihova bi semantička obavijest bila znatno siromašnija. Zamisljali bismo tada tako kakva je ta djevojčica i koja je to njezina osobina oko koje će se zaplitati priča. Isto bismo tako nagađali i kako izgleda država u kojoj se radnja bajke događa, a ovako dobivamo specifičnije informacije, ali ipak nam ostaje dovoljno prostora da sami odgonetnemo i zamislimo koliko je uistinu ta djevojčica bila malena i koliko je uistinu ta država u kojoj se radnja bajke odvija bila bogata. Upravo se u takvim postupcima krije bogatstvo autoričinog preciznog pripovijedanja. S jedne je strane rečeno tako malo, a ipak dovoljno da ne odlutamo previše u svojim maštanjima i ostanemo fokusirani na idejno – tematski kompleks bajke, a s druge je strane rečeno dovoljno da bismo mogli naslutiti u kojemu smjeru će teći daljnje pripovijedanje i koje su to najnužnije osobine koje bismo trebali uočiti kako bismo iščitali idejni kompleks bajke.

²³ Brlić, Mažuranić, I.: *Djevojčica i neman* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 381.

²⁴ Brlić, Mažuranić, I.: *Priča o sultanu Abdali* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 339.

3.2.3. Atribut kao dio objekta

Baš kao što se atributi dodani subjektima i apozicijama promatraju kao dio subjekta, odnosno kao subjektni skup, tako se i atributi dodani objektima promatraju kao dijelovi objekta, tj. kao sam objekt, odnosno čine s njime objektni skup. Funkcija atributa u sklopu objekta zapravo je podjednako važna kao i funkcija atributa u sklopu subjektnoga skupa. Mogli bismo reći da su to dvije sintaktičke kategorije u kojima atribut nosi najviše obavijesnosti u rečenici jer baš kao što atribut u sklopu subjekta otkriva ono najvažnije i najposebnije o glavnim junacima bajki, tako i atribut u okviru objekta otkriva ono najvažnije o predmetima radnje koji su pritom posrijedi.

Najčešći atributi na koje nailazimo u okviru objekta i objektnoga skupa izrečeni su zamjenicama, brojevima i pridjevima i kao takvi samo podržavaju ono što smo već prethodno napomenuli za attribute u okviru ostalih sintaktičkih kategorija, a to je da oblikovanjem rečenica u tekstu na principu da se donosi mnogo atributa, ali da se ne poseže za opsežnim opisima i dugim pripovijedanjem autorica uvelike oblikuje svoj stil pisanja koji je na taj način jezgrovit i sažet, ali zadovoljava i funkciju komunikacije pa čitamo razumljive i prirodne iskaze koje nam nimalo ne bi bilo neobično sresti u svakodnevnim dijalozima: *Ali je blago i bogatstvo, i žito i hrana bilo sve u staroga sultana Hajrudima. Star je bio i mudar – od mudra koljena. Držao je blago i žito u svojoj ruci i dielio podanicima svakome po potrebi, a nikomu do suviška, i tako nije bilo ni razkoši ni biede u onoj zemlji.*²⁵ Za razliku od toga gospodara, kada na vlast dolazi drugi, zli gospodar, situacija se znatno mijenja i to u tekstu prvenstveno osjetimo na temelju stilskih značajki koje su izgrađene sintaktičkim odabirima: *- Ovo nisu dvori za sultana Abdalu! – reče on. – Zazidajte im vrata! Pustite ih, neka spavaju kao i stari Hajrudim. A meni, robovi, dižite palače, da se svojim sjajem sa suncem mjere. Neka u njima budu od suha zlata bezbrojne svjetiljke, da mogu stvoriti dan iz noći – a neka u pol dana mogu stvoriti u dvorima tamnu noć. Na svodovima dvorane da se uzdižu zvijezde i mjesec. Česme u perivoju nek teku kao duga, te neka se salievaju ožareni slapovi vode medju pozlaćene čemprese.*²⁶ Upravo na temelju atributa kojima su opisane vrijednosti koje junak u bajci želi postignuti gradimo sliku i o samome junaku. Vrijednosti su promijenjene i to nam je dočarano upravo atributima koji kao sintaktička kategorija sele tekst iz jedne sfere (one u

²⁵ Brlić, Mažuranić, I.: *Priča o sultanu Abdali* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 339.

²⁶ Brlić, Mažuranić, I.: *Priča o sultanu Abdali* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 341.

kojoj vlada dobar vladar) u posve drugu sferu (onu u kojoj vlada zli vladar). Čak su i ti registri definirani upravo na temelju atributa pomoću kojih vidimo da ishodište pripovijedanja nije toliko na tome zašto se nešto dogodilo, nego na tome kako će se nešto riješiti.

3.2.4. Atribut kao dio priložnih oznaka mjesta i vremena

O priložnim će oznakama mjesta i vremena biti i u nastavku diplomskoga rada riječi pa ćemo se u ovome odlomku osvrnuti tek na attribute u sklopu ovih sintaktičkih kategorija. Najviše priložnih oznaka mjesta i vremena donosi se na početku bajki, a atributi koji se koriste u okviru tih priložnih oznaka igraju veliku ulogu u oblikovanju prostora i vremena.

Ivana Brlić Mažuranić koristi prilično neodređene attribute i to u smislu da nakon što pročitamo pridjeve, zamjenice i brojeve koji su najčešće u službi atributa unutar priložnih oznaka mjesta i vremena ne možemo sa sigurnošću tvrditi o kojemu se mjestu radi, ali ni točnoj godini, datumu, tj. razdoblju, već samo možemo vizualno predložiti si to mjesto i to vrijeme jer su opisi vremena i prostora prilično slikovito napisani unatoč tome što su izrazito kratki: *Kroz neku krasnu zemlju tekla je u davno vrijeme jedna široka rijeka. U toj zemlji uvijek obdan sjaje sunašce... Samo na jednome mjestu... Na kraju toga pijeska stajala je ribarska kućica, a malo dalje vidjela se u visokoj obali pješćana spilja. Nadaleko i široko nije bilo drugoga ljudskog stana, a nije ga ni trebalo, jer je u ono doba bilo vrlo malo ljudi na svijetu.*²⁷; *Bio tako neki silno veliki grad, u njemu car i carski dvori...*²⁸; *Živio u staro doba bogat čovjek. Stanovao on u zlatnim dvorovima...*²⁹; *Sastala se tri diva u jednome klancu.*³⁰; *Na svu sreću živjela ona još od poroda svoga u prekrasnoj, velikoj bašći.*³¹; *U nekoj močvarnoj ravnici stajalo u pradavno doba ljudsko naselje. Nije ga bilo što viditi – iz daleka izgledalo kao hrpa krtičnjaka.*³²

Tek ponekad naići ćemo na onomastičke odrednice: *Na Indu bila nekoć mala država, puna blaga i bogatstva, plodna žitkom i hranom. ...i tako nje bilo ni razkoši ni bijede u onoj*

²⁷ Brlić, Mažuranić, I.: *Priča o goropadnom Mili i šestorici ptica rodovića* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 263., 264.

²⁸ Brlić, Mažuranić, I.: *Trgovac Nav* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 295.

²⁹ Brlić, Mažuranić, I.: *Zlatna ptica i dijete ubogarsko* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 289.

³⁰ Brlić, Mažuranić, I.: *Priča o Zorku Bistrozorkom i o Sreći* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 307.

³¹ Brlić, Mažuranić, I.: *Djevojčica i neman* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 381.

³² Brlić, Mažuranić, I.: *Zašto se rodila bijedna Lera i njezino siročće* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 353.

zemlji. *I o toj se državi malo znalo po svijetu...*³³ Koliko god bismo mogli pomisliti da smo sputani tim nazivom rijeke koji nam autorica nudi, nismo to uistinu jer s jedne je strane riječ o egzotičnome mjestu, a s druge strane govori se o jednoj državi koja je kao takva posve neodređena pa nam je i dalje ostavljen prostor nagađanja i osmišljavanja o kojoj bi državi mogla biti riječ. Pomislili bismo dakle da u situaciji kada autorica koristi naziv rijeke i tako precizno određuje mjesto radnje ograničava našu maštu i distancira nas iz te bajke, ali to nije tako jer poseže za mjestom koje je daleko, egzotično, većini nas posve nepoznato i ponovno možemo projicirati taj Ind kojega spominje kao rijeku koja teče našim krajem, a pored te rijeke događaju se različiti prevrati.

Priložne oznake mjesta i vremena koje se donose u nastavku bajki predstavljene su na isti način i zapravo nam takvim stilom pisanja autorica daje mogućnost da sami kao čitatelji, na temelju svojega iskustva zamislimo koje je to točno vrijeme i koliko se je uistinu davno radnja bajke odvijala te koliko je uistinu lijepo, daleko, prekrasno i posebno to mjesto u kojemu se radnja bajke odvija. Ipak, u nekim situacijama čak joj mjesto i vrijeme nisu ni toliko važni pa vrijeme radnje uopće i ne spominje izostavljajući tako iz teksta priložnu oznaku vremena, a u drugoj pak situaciji prilično sažeto iznosi mjesto radnje i potom se odmah prebacuje na opise glavnih junaka. Time nam Ivana Brlić Mažuranić ostavlja otvorenu mogućnost da preslikamo radnju, njezino vrijeme, ali i topose koji se javljaju u okviru tih neodređenih priložnih oznaka mjesta u naše susjedstvo, obližnji gradić, na rijeku koja teče iza naše kuće. Zbog toga nam idejni kompleks bajki postaje još bliži i značajniji jer ga preslikavamo na naše vrijeme, a situacije iz bajki nas uče na koji način se nositi s nekim od poteškoća koje možda i sami proživljavamo ili ih proživljavaju osobe iz naše okoline te time autorica postiže biblioterapijski učinak³⁴ na nas, čitatelje putem pisane riječi.

3.2.5. Atribut i apozicija

Baš kao što je atribut nesamostalni rečenični dio, istu funkciju u rečenici nosi i apozicija. Atribut koji je dodan apoziciji zajedno s njome i subjektom čini subjektni skup. Apozicija već sama po sebi pobliže određuje imenicu na koju se odnosi i sužava značenje toj imenici, a s druge pak strane povećava obavijesnost rečenice. Atribut koji je dodan apoziciji određuje zapravo upravo tu imenicu koja je u funkciji apozicije, a sveukupno se (značenjski) odnosi na subjekt odnosno na onu imenicu kojoj je dodan zajedno s apozicijom. Prema tome

³³ Brlić, Mažuranić, I.: *Priča o sultanu Abdali* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 339.

³⁴ Bašić, Ivana: *Biblioterapija i poetska terapija*, Balans centar, Zagreb, 2011.

možemo zaključiti da je atribut u ovome slučaju dopuna i apoziciji i subjektu, ali važnost koju on kao sintaktička kategorija nosi kada dopunjava subjekt i kada dopunjava apoziciju drugačiji je. Naravno, postoje i situacije u kojima atribut i apozicija nisu dijelovi subjektnoga skupa, nego obnašaju funkciju drugih sintaktičkih kategorija. S obzirom na sintagme koje su nastale kao rezultat upotrebe atributa i apozicija ispred, ali i iza imenske riječi koju opisuju, njihova funkcija u ovome dijelu rada razmatra se kao leksičko-sintaktička, a ne isključivo sintaktička. U nastavku navodimo odabrane primjere takve upotrebe ovih dviju kategorija.

Najprije bi ipak valjalo prokomentirati obilježeni i neobilježeni red riječi koji izaziva odnos atributa i apozicije jer je taj element povezan s prethodno rečenom. Naime, Ivana Brlić Mažuranić u većini slučajeva poseže za rečenicama u kojima sročni atributi stoje ispred imenskih riječi na koje se odnose, a nesročni atributi stoje iza imenskih riječi. U takvim primjerima govorimo o neobilježenome redosljedu riječi. U sljedećim primjerima uočavamo i jedne i druge attribute: *Bio Nav slabunjav čovječuljak i ništa osobito ne bilo na njemu, samo mu Bog bijaše udijelio dva blagoslova.*³⁵ *U ribarskoj kući nastavao je ribar, njegova žena i njihov sinak Mile.*³⁶ *No dođe vrijeme i umre stari sultan Hajrudim bez mužka odvjetka; a narod se sastade na viećanje, koga da izabere nasljednikom.*³⁷ *A desilo se da su na križanju sjedila dva pastira: Abdala i Hafid, te razgovarala, što bi bilo da se koji od njih dvojice stvori sultanom.*³⁸ Kod stilski obilježenoga reda riječi osjeća se jezična poetičnost koja nije postignuta u ostalim primjerima jer su oni bliži iskazima kojima bismo se izrazili u svakodnevnoj komunikaciji. Osim jezične poetičnosti, kod stilski obilježenoga reda riječi osjeća se i ekspresivnost. U slučajevima kada se atribut i apozicija nalaze nakon imenice koju opisuju, u bajkama je na tim mjestima naglasak upravo na toj imenici, dok je u ostalim primjerima važna upravo informacija koju prenose atribut i apozicija.

³⁵ Brlić, Mažuranić, I.: *Trgovac Nav* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 295.

³⁶ Brlić, Mažuranić, I.: *Priča o goropadnom Mili i šestorici ptića rodovića* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 264.

³⁷ Brlić, Mažuranić, I.: *Priča o sultanu Abdali* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 339.

³⁸ Brlić, Mažuranić, I.: *Priča o sultanu Abdali* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 340.

4. Priložna oznaka mjesta

Priložna oznaka mjesta označuje prostor na kojem se ili u vezi s kojim se odvija radnja obilježena predikatom. (Silić, J., Pranjković, I.: *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Školska knjiga, Zagreb, 2007., str. 307.) Upravo je ta sintaktička kategorija ona kojom Ivana Brlić Mažuranić otvara svaku svoju bajku (*U toj zemlji; Stanovao on u zlatnim dvorovima...; Sastala se tri diva u jednome klancu...; Na Indu bila nekoć mala država...; Na svu sreću živjela ona još od poroda svoga u prekrasnoj, velikoj bašći...; U nekoj močvarnoj ravnici...*).³⁹ Priložne oznake mjesta koje autorica tom prilikom bira obiluju atributima koji se vežu uz mjesta koja pritom navodi, a kasnije u tekstu je prilično konkretna. U funkciji su joj priložnih oznaka mjesta mjesni prilozi (*Baš ovdje, na ovome pijesku; Onamo se boji; ovamo ne zna; kad ugledaše, kolika grdosija tamo leži; Tamo oni krasoti djevojci grad grade.*)⁴⁰ te padežni oblici ili prijedložno – padežni izrazi (*U toj zemlji; u onoj zemlji; u svojim dvorima*). Zamjenički prilozi također su česti među priložima koji dolaze u službi priložnih oznaka mjesta, a označavaju prostor na dva načina. Prvi od tih načina je da uspostavljaju odnos prema kategoriji lica, tj. prema sudionicima govornoga čina pa razlikujemo prostore koji su blizu govornika, sugovornika i one prostore koji su udaljeni od govornika i sugovornika. U bajkama su najčešći zapravo ovi treći prostori s time da bismo ovo prethodno rečeno mogli malo preoblikovati pa reći da je riječ o prostorima koji su na prvoj razini udaljeni od samog čitatelja koji zbog neodređenosti kojom su opisani i predloženi nikako ne može stupiti u njih, a s druge pak strane govorimo o prostorima koji su zbog te neodređenosti bliski čitatelju jer on može te prostore smjestiti u svoju neposrednu blizinu: selo u kojemu živi, obližnji gradić, rijeku koja teče iza njegove kuće i tako preslikati situacije i probleme koji se žele razriješiti putem bajki na današnju situaciju (osobnu ili neke mu bliske i drage osobe) čime se zapravo postiže biblioterapijski učinak bajki na samoga čitatelja. Koliko će taj utjecaj biti snažan ovisi zapravo o čitateljevom čitateljskom i životnom iskustvu. Drugi način prikazivanja prostora jest korištenje ostalih zamjeničkih priloga (neodređeni zamjenički prilozi) koji dolaze u službi priložnih oznaka mjesta, a označuju neodređen prostor. Kada bolje promislimo, nije teško zamisliti zašto autorica nije posezala za onomastičkim obrascima i zašto nije niti izmišljala imena gradovima. Bajke su naime književna vrsta koja je u prvome redu namijenjena dječjoj publici i zapravo bi na taj način

³⁹ Brlić, Mažuranić, I.: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 261. – 395.

⁴⁰ Brlić, Mažuranić, I.: *Djevojčica i neman* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 381. - 393.

autorica morala objašnjavati gdje se pojedino mjesto nalazi i navoditi makar osnovne informacije o njemu ne bismo ga povezali s kontekstom bajke. Ukoliko bi pak izmislila gradove i postavila ih u svoje bajke kao priložne oznake mjesta, morala bi objašnjavati gdje su i zašto se zovu baš tako te ispričati njihovu kratku povijest, a ovom je metodom i na ovaj način zapravo izbjegla to nepotrebno opisivanje. Takva oskudnost u opisima pomogla je i odraslima koji također posežu za bajkama jer ih je zapravo riješila nepotrebnih podataka koji bi ih samo opterećivali, a ovo mogu samostalno izgraditi obrazac prostora na kojemu se je radnja događala, a isto se događa i s vremenom što ćemo vidjeti u nastavku. Zahvaljujući ovako oblikovanim priložnim oznakama mjesta, ali i vremena autorica nam omogućuje da zajedno s njom tijekom svakog čitanja izgrađujemo, upotpunjujemo i pišemo te razrađujemo bajke i sve ono što se u njima događa. Kada bismo bili sputani kategorijom mjesta, ne bismo to nikako mogli.

Ivana Brlić Mažuranić često kako tekst odmiče lišava priložne oznake mjesta njihovih atributa i zapravo na taj način uključuje nas čitatelje u stvaranje same bajke jer je na nama da odredimo koja su to mjesta koja su u igri te kakva su ona i gdje se nalaze. Zato bismo mogli reći da su priložne oznake mjesta koje nalazimo na samome početku bajki prilično određenije i temeljitije postavljeni (zahvaljujući već ranije spomenutim atributima) za razliku od onih koje nalazimo kasnije u tekstu. Tako će na početku bajki stajati sljedeći opis: *Živio u staro doba bogat čovjek. Stanovao on u zlatnim dvorovima, jeo iz srebrne posude, a spavao u zlatnome krevetu obloženomu sjajnom svilom.*⁴¹ Osim što saznajemo da su mjesto radnje stari dvori, sve ono što saznajemo naknadno o tom mjestu i to putem drugih sintaktičkih kategorija (atributa, priložne oznake vremena, objekta) pridonosi bližem određenju priložne oznake mjesta. Za razliku od ovoga opisa, u naknadnim retcima služba ostalih sintaktičkih kategorija u službi priložnih oznaka mjesta će se smanjiti te će doći do onoga što smo prethodno napomenuli; tek će se usputno spomenuti mjesto radnje, a na nama je da ga obojimo i smjestimo u kontekst: - *Godpodaru, ima ovdje nedaleko u jednoj špilji vrač čarobnjak.*⁴² Mi iz ove rečenice ne možemo naslutiti o kojoj je to špilji riječ. To s jedne strane nije ni najmanje važno, a s druge pak strane dana nam je sloboda ne bismo li opisali tu špilju onako kako

⁴¹ Brlić, Mažuranić, I.: *Zlatna ptica i dijete ubogarsko* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 289.

⁴² Brlić, Mažuranić, I.: *Zlatna ptica i dijete ubogarsko* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 290.

najbolje znamo i kako nam naša mašta s obzirom na čitateljsko i životno iskustvo dopušta i nalaže.

4.1. Odnos: ovdje - tamo - ondje

Ukoliko bismo posegnuli za gramatikom da razriješimo ovaj odnos, naglasak bi bio na komunikacijskoj funkciji na kojoj jezik počiva i u obzir bismo trebali uzeti: govornika, sugovornika i negovornika jer upravo su u tome odnosu i ovi mjesni prilozi koji se gledano na sintaktičkoj razini javljaju u obliku priložne oznake mjesta što je vidljivo u primjerima: *Baš ovdje, na ovome pijesku, najvoljela je curica boraviti, jer je nerazumna glava u djeteta, pa baš ona, najmanji stvorak na svijetu, najvoli da se sa silnim morem igra.*⁴³ *Onamo se boji nemani, a ovamo ne zna što je ovo u kuma.*⁴⁴ *Kad im se oči malo suncu privikle, pogledju dolje k moru, pa kad ugledaše, kolika grdosija tamo leži, rekoše jedan drugome: - Kume, mi ništa ne možemo protiv nje.*⁴⁵ Tumačenjima ova tri primjera možemo pristupiti dvostruko: na način da u jezičnoj komunikacijskoj funkciji sudjeluju čitatelji i da u njoj sudjeluju glavni junaci same bajke. Krenut ćemo prvotno od pretpostavke da su prethodno navedeni primjeri dijelovi stvarnosti glavnih junaka.

U prvome primjeru vidimo da mjesni prilog ovdje zapravo podrazumijeva mjesto na kojemu djevojčica stoji i zbog toga je u funkciji onoga što je blisko djevojčici kao govorniku. U drugome primjeru mjesni prilog onamo (jednako mu je značenje kao i prilogu ondje) podrazumijeva mjesto koje je dvostruko udaljeno od djevojčice kao govornika. Ona sada više uopće i ne vidi to mjesto, nego ga ima podsvijesno u mislima i prisjeća ga se. Riječ je o mjestu koje nije više u njezinoj nadležnosti. U trećemu primjeru riječ je o mjestu koje se nalazi baš ispred govornika i ono im je blizu, ali nije u potpunosti dio njihove stvarnosti jer još uvijek borave na drugome mjestu. S obzirom na rečeno, mogli bismo reći da mjesni prilog ovdje zapravo pripada u nadležnostr djevojčici koja je govornik; mjesni prilog tamo pripada kumovima koji se u tekstu javljaju kao sugovornici i on je u njihovoj nadležnosti; u konačnici mjesni prilog onamo pripada nemani koja boravi na obali i koja je u funkciji negovornika, tj. osobe koja ne sudjeluje u razgovoru. S obzirom na to, mogli bismo reći da su ti mjesni prilozi

⁴³ Brlić, Mažuranić, I.: *Djevojčica i neman* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 382.

⁴⁴ Brlić, Mažuranić, I.: *Djevojčica i neman* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 384.

⁴⁵ Brlić, Mažuranić, I.: *Djevojčica i neman* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 386.

(a koji su u funkciji priložne oznake mjesta) sintaktičko obilježje koje također pokazuje na kojem se položaju nalaze junaci u tekstu.

Međutim, ovo nije jedina moguća interpretacija do koje možemo doći i jedina mogućnost koja nam se otvara ukoliko uzmemo u obzir primarnu literarnu komunikaciju u kojoj do izražaja dolazi sam čitatelj koji je onda u funkciji i govornika i sugovornika i negovornika. Naime, njemu također kao ni samim junacima bajki nije jednaki značaj toga koji će se mjesni prilog koristiti. Autorica zapravo ovakvom uporabom priložne oznake mjesta manipulira s čitateljem jer ga stavlja u različite pozicije iz kojih on promatra radnju same bajke pa je tako čitatelj onaj kojemu se čini da sudjeluje u radnji bajke (uporaba mjesnoga priloga ovdje), nadgleda radnju (tamo) te je radnja nešto što se događa bez njegove prisutnosti i to u sferi koja mu nije dohvatljiva (ondje).

.

5. Priložna oznaka vremena

Priložnom oznakom vremena određuje se vrijeme odvijanja radnje obilježene s predikatom i ona je u bajkama Ivane Brlić – Mažuranić prilično neodređena kao i sama priložna oznaka mjesta pored koje se u bajkama jako često javlja i vezuje se upravo uz nju. Priložna se oznaka vremena najčešće označuje vremenskim priložima (*tada; onda; poslije*) te padežnim oblicima ili prijedložno – padežnim izrazima (*jednoga dana; jedne večeri; toga dana*). Zbog te neodređenosti ova nam sintaktička kategorija kao čitateljima omogućuje da samostalno odredimo o kojem se to točno vremenu radi i koliko nam je to vrijeme blisko. Kao što i priložnu oznaku mjesta nalazimo najviše na samome početku svake bajke, na takvu situaciju nailazimo i kada je posrijedi priložna oznaka vremena. Tekst bajki Ivane Brlić Mažuranić i u nastavku obiluje priložnim oznakama vremena (baš kao i mjesta), ali njihova funkcija dalje u tekstu nije toliko značajna kao na samome početku. Naime, priložne su oznake vremena dalje u tekstu prilično pojednostavljene i bez previše atributa. Ono čemu treba više pridati pozornosti jesu počeci pojedinih ulomaka u kojima se donose vremenske oznake poput ovih: *Jednog dana bijaše Nav kupio zamot crvenog baršuna, kakvoga od Stambula do Bagdada nema. Donio ga u svoj dućan, razastro ga po tezgi i ne može da se nagleda. On još tako gleda, kad na vrata dućana unišao glavar onoga grada sa svojim slugama, jer bijaše dočuo, kako u onom dućanu krasna roba stoji. Drugi dan ujutro došli zbiri, da po zapovijedi glavara istjeraju Nava iz njegovoga dućana. Poslušao Nav, izašao, sjeo na stepenice dućana, poljubio tri puta prag svoje očevine i otišao sa zamotom baršuna, što ga bijaše u zbira zamotao. Jednog dana kad već Nav bivao staričak, uskomešao se sav grad. Ženi se sin carev, a sluge razletile po gradu, tražeći neku čudesnu tkaninu, da njome prekriju prijestolje carevićeve mlade.*⁴⁶ Takva nam naznačavanja zapravo razgraničavaju tekst bajki i na temelju njih bismo mogli bajke podijeliti na pojedine cjeline. Upravo zato ćemo u sklopu ovog diplomskoga rada promatrati priložnu oznaku vremena s obzirom na dva položaja u tekstu, a to je položaj priložne oznake vremena na početku svake bajke te položaj priložne oznake vremena u zapletima bajki i to samo ona ključna mjesta na kojima dolazi do prevrata radnje, a vidjet ćemo na koji način upravo ova sintaktička kategorija utječe na to.

⁴⁶ Brlić, Mažuranić, I.: *Trgovac Nav u: Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 295. – 305.

5.1. Priložna oznaka vremena kao uvod u radnju

Priložne oznake vremena koje nalazimo na početku samih bajki sadrže unutar sebe uglavnom attribute sastavljene od pridjeva pomoću kojih nam je predloženo u koje se vrijeme radnja bajke događa, ali je to učinjeno tako da autorica navodi koliko je već prošlo vremena od toga kada se je to dogodilo pa zapravo o samome čitatelju ovisi da odredi koliko je vremena prošlo od događaja o kojemu čita. Autorica kao i od priložnih oznaka mjesta koristi attribute kao dijelove ove sintaktičke kategorije i upravo su ti atributi u okviru priložne oznake vremena ti koji omogućuju Ivani Brlić Mažuranić da se koristi kratkim i sažetim opisama, a ne da ulazi u velika izlaganja o mjestu pa tako ni o samome vremenu radnje.

Vrijeme je radnje važno jednako koliko i mjesto radnje, i to pogotovo na samomome početku bajki, jer su to odrednice prema kojima možemo usmjeriti ostatak ove književne vrste. Ovisno o tome kako shvatimo koje su to okolnosti mjesta i vremena u kojima se je radnja odvijala ili se odvija otvara nam daljnje mogućnosti u cjelokupnoj književnoumjetničkoj interpretaciji jer naš se stav o samoj važnosti bajke mijenja baš ovisno o tome.

Tako *Priču o goropadnom Mili i šestorici ptica rodovića* otvara rečenicom koja glasi: *Kroz neku krasnu zemlju tekla je u davno vrijeme jedna široka rijeka.*⁴⁷ Vrijeme radnje označeno je atributom davno čije je značenje u toj rečenici dvojako: s jedne taj nas izraz usmjerava na to da je vrijeme radnje kada se je to dogodilo pripadalo jednome drugome vremenu, vremenu koje nama, čitateljima nije blisko i zapravo nam to vrijeme diktira da i likovi koji žive u bajci pripadaju nekom drugome veremenu. Druga je stvar oko toga atributa zanimljiva jer je u biti nama čitateljima ostavljeno na izbor da procijenimo i ocijenimo u koliko je davno vrijeme to bilo i koliko je ta vremenska distanca odmaknuta od ovoga vremena u kojemu se sada nalazimo.

Za razliku od toga, bajka *Zlatna ptica i dijete ubogarsko* otvorena je rečenicom: *Živio u staro doba bogat čovjek.*⁴⁸ Atribut u toj rečenici pridonosi tome da pojmimo da je ponovno riječ o vremenu radnje koje prethodi našem, ali mi ne možemo sa sigurnošću tvrditi koliko je staro to vrijeme bilo zbog čega smo u istoj situaciji kao i ranije. Ostavljeno nam je na izbor s

⁴⁷ Brlić, Mažuranić, I.: *Priča o goropadnom Mili i šestorici ptica rodovića* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 263.

⁴⁸ Brlić, Mažuranić, I.: *Zlatna ptica i dijete ubogarsko* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 289.

obzirom na ostale jezične izraze i značenja koja donose da odredimo koliko nam je blizak sadržaj bajke, a koliko nije i da s obzirom na to shvatimo i kategoriju vremena.

Priča o sultanu Abdali započinje sljedećom rečenicom: *Na Indu bila nekoć mala država, puna blaga i bogatstva, plodna žitkom i hranom.*⁴⁹ Izrazom nekoć ne osjećamo toliku distancu u vremenu odvijanja radnje kao što smo je osjetili u prethodno spomenutim bajkama jer čitajući zahvaljujući upravo tome izrazu poimamo da su događaji o kojima smo obaviješteni dio našeg vremena, tj. kao da pripadaju našoj vremenskoj stvarnosti. Zanimljivo je da baš u bajci koja za mjesto radnje ima egzotičnu zemlju i u kojoj se općenito koriste egzotični motivi ima vrijeme koje je mnogo dohvatljivije za razliku od samoga mjesta radnje. S obzirom da priložnom oznakom mjesta osjećamo da nam je mjesto radnje daleko, uspijevamo problematiku ove bajke uhvatiti vremenom radnje.

U bajci *Zašto se rodila bijedna Lera i njezino siroče* osjećamo najveći odmak u odnosu na samu radnju i to baš zbog izraza pradavno: *U nekoj močvarnoj ravnici stajalo u pradavno doba ljudsko naselje.*⁵⁰ U odnosu na one prve bajke i njihovo vrijeme radnje osjeća se dvostruka udaljenost toga vremena radnje od ovoga našega. Zbog toga događaje koji slijede uzimamo kao dio daleke prošlosti pa bismo mogli reći da su sa toga stajališta oni zapravo tradicija i nešto što nas uči kako bismo trebali postupiti danas s obzirom na ta prijašnja, pradavna iskustva koja su nam iznesena u bajci.

Zanimljive su svakako i bajke *Trgovac Nav*, *Priča o Zorku Bistrozorkom* i o *Sreći te Djevojčica i neman* jer oni na počecima svojih bajki za razliku od ove četiri prethodno spomenute uopće ne posjeduju priložne oznake vremena. Za razliku od toga priložne su oznake mjesta u njima prisutne. Kada usporedimo te tri bajke s one četiri po pitanju su svojih početaka drugačije jer bez obzira na događaje koje opisuju mi ih više poimamo kao dijelove naše stvarnosti i našega vremena i s obzirom na to da nema atributa koji bi ih označili kao dijelove prošlosti, ne promatramo ih s distance, negopratimo njihovu radnju kao nešto što se događa upravo ovoga trenutka, dok ih čitamo. Bajke *Trgovac Nav* i *Djevojčica i neman* pritom su nešto sličnije jer sadrže nedugo nakon početka u sebi vremenske priloge koji ih smještaju u našu vremensku dimenziju, tj. dimenziju kojoj pripadamo mi kao čitatelji i upravo

⁴⁹ Brlić, Mažuranić, I.: *Priča o sultanu Abdali* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 339.

⁵⁰ Brlić, Mažuranić, I.: *Zašto se rodila bijedna Lera i njezino siroče* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 353.

su ti vremenski prilozi oni koji nam ih približavaju i čine radnju dijelovima svijeta kojemu pripadamo. To nam potvrđuju sljedeće rečenice: *Prvi mu blagoslov bijaše: kadgod pođe u velikog trgovca nabavi robe za svoj dućančić, i kad uđe u skladište da izabere, a ono odmah u skladištu sama od sebe ustane najljepša i najdivnija roba i stane mu namigivati i stane mu se klanjati.*⁵¹; *Kumovi dolazili često da prigledju svoje kumče.*⁵² Ključni su nam tu dakle ovi vremenski prilozi odmah i često koji čine da radnju ovih bajki osjećamo dijelovima naše stvarnosti. Takav isti učinak još je najbolje postignut bajkom *Priča o Zorku Bistrozorkom* i o *Sreći* koja se razlikuje od ove dvije prethodno spomenute jer ne sadrži izrijekom kategoriju vremena, ali način na koji nam je u rečenici predstavljena radnja mi je doživljavamo kao svoju jer smo uvodom uvedeni u bajku da je poimamo kao nešto što se događa upravo ovoga trenutka i to pred našim očima. Takav je učinak autorica postigla ovom uvodnom rečenicom: *Sastala se tri diva u jednome klanacu.*⁵³ Ono što zapravo želimo dohvatiti svojom mišlju jest kakvi su to divovi i koji je te kakav je to klanac u kojemu su se sastali. Osjećamo da oni još uvijek tamo borave i da cjelokupna radnja nije uopće završena.

5.2. Priložna oznaka vremena u nastavku bajki

U nastavku bajki, priložnim oznakama vremena možemo bajke podijeliti na nekoliko dijelova i upravo te dijelove možemo promatrati i komentirati kao svojevrzne epizode. Riječ je o priložnim oznakama u kojima su u službi atributa brojevi koji nam pokazuju koliko je vremena prošlo od samoga početka radnje, ali i koliko traju izvjesne situacije. Ta nam informacija kao čitatelju i nije toliko važna, ali nam definitivno olakšava kretanje tekstem i pomaže u vremenskoj klasifikaciji bajki. Takav postupak nije uobičajen i zapravo je iznimka, ali upravo je zbog te razlikovnosti ključan, a nalazimo ga u *Priči o goropadnom Mili i šestorici ptića rodovića* što je vidljivo na primjerima: *Mile je svaki dan dolazio na obalu i tu je zaista bilo svačega, da mu srce zadovolji. Drugi dan dođe opet Mile na obalu i pogleda u ono žareno sunašce na nebu. Milan odmah sjutradan u zoru uhvati vesla i ode s ocem na ribanje i nije ga bilo s posla do navečer.*⁵⁴ Iz primjera je vidljivo da bismo vrijeme radnje ove bajke mogli podijeliti na nekoliko dana i da upravo svaki taj novi dan nosi i svojevrzni prevrat u bajci.

⁵¹ Brlić, Mažuranić, I.: *Trgovac Nav* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 295.

⁵² Brlić, Mažuranić, I.: *Djevojčica i neman* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 381.

⁵³ Brlić, Mažuranić, I.: *Priča o Zorku Bistrozorkom i o Sreći* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 307.

⁵⁴ Brlić, Mažuranić, I.: *Priča o goropadnom Mili i šestorici ptića rodovića* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 267.

Za razliku od ovoga primjera, u ostalim bajkama također nailazimo na priložne oznake vremena u čijoj su službi atributa brojevi, ali oni nam ne kazuju koliko je vremena prošlo u odvijanju radnje (sati, dana, godina), već nam pokazuju da vrijeme jednostavno odmiče, ali nije toliko važno koliko je vremena prošlo u odvijanju događaja koliko je ta vremenska kategorija tu samo da bi se njome najavio prevrat koji će se dogoditi u radnji u nastavku. Naime, takvim priložnim oznakama Ivana Brlić Mažuranić nam najavljuje nove događaje koji su ključni za nastavak zapleta u bajkama što pokazuju i sljedeći primjeri: *Jednog dana bijaše Nav kupio zamot crvenog baršuna, kakovoga od Istanbula do Bagdada nema. Donio ga u svoj dućan, razastro ga po tezgi i ne može da se nagleda. On još tako gleda, kad na vrata dućana unišao glavar onoga grada sa svojim slugama, jer bijaše dočuo, kako u onom dućanu krasna roba stoji.*⁵⁵ Vidljivo je da se radnja prebacila s jednog aspekta na drugi i to je vidljivo upravo najavom jednoga dana koja onda otvara novi tematski kompleks iza kojega očekujemo neki novi prevrat i novi događaj ključan za nastavak bajke. Na sličnu situaciju nailazimo i u bajci *Zlatna ptica i dijete ubogarsko: I jednoga se dana razboli iznenada zlatna ptičica. Ovjesila krilašca i sklopila oči.*⁵⁶ Vidimo da je s jedne strane došlo do promjene u pripovijedanju i očekujemo što će se dalje dogoditi. Ta neizvjesnost u pripovijedanju donesena je upravo sintaktičkom kategorijom vremena. Isti postupak uočava se i u ostalim bajkama, a osim toga, Ivana Brlić Mažuranić poseže za priložnim oznakama vremena (kao i za priložnim oznakama mjesta) koje nisu u funkciji simuliranja povijesnih i kartografskih realnosti i irealnosti kako bismo to možda očekivali, ali što nam biva jasno već nakon nekoliko sintaktičkih kategorija vremena koje smo pročitali. Ipak, ono što možemo uočiti čitajući sintaktičke kategorije vremena jest to da nemamo osjećaj kao da čitamo bajku jer autorica odabire priložne oznake vremena koje samo upozoravaju da se određena radnja dogodila prije više ili manje godina i u neko davno doba, ali to nije nešto što nas navodi na pomisao da se nije dogodilo ili da se nije moglo dogoditi. Koliko god da ne dobivamo jasne informacije o pojedinim događajima i njihovoj vremenskoj orijentaciji ne možemo reći da nam je teško zamisliti ih u našim okolnostima ili makar u okolnostima života naših predaka. Unatoč tome što su priložne oznake vremena koje Ivana Brlić Mažuranić koristi tijekom cijeloga teksta prilično sažete i svedene na minimum, tekst obiluje njima i detaljni opisi zapravo i nisu potrebni jer su upravo sintaktostilističke kategorije i njihov raspored ono što kroz čitave bajke indirektno pokazuje narav samih bajki, ali i njihovih junaka te događaja koji se zapliću unutar njih. Tek ukoliko

⁵⁵ Brlić, Mažuranić, I.: *Trgovac Nav u: Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 296.

⁵⁶ Brlić, Mažuranić, I.: *Zlatna ptica i dijete ubogarsko u: Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 290.

promatramo izraze koji su u funkciji građenja bajki možemo doći do razješenja problema koji nije uvijek vidljiv samo na razini priče, nego je potrebno jezično pristupiti analizi izraza. Priložne oznake vremena zapravo se u tekstu javljaju često tek kako bi opisale izmjenu dana i noći te prenesle atmosferu same bajke što je vidljivo i u sljedećem primjeru: - *Sinko moj, ja više ne letim večeras preko rijeke, jer je mrak, pa moram čuvati gnijezdo. A Milan, majčino zlato što kod kuće spava na perju i jastucima, osta u samoj košuljici na pijesku i noćnoj hladovini.*⁵⁷ Već iz ove dvije rečenice može se zaključiti da je riječ o promjeni i to promjeni koja će imati utjecaj na glavnoga junaka ove priče, a ta je promjena povezana s promjenom priložne oznake vremena koja je vidljiva u prvoj rečenici. Ono što još možemo zaključiti jest to da kako tekst odmiče da se priložne oznake vremena svode na minimum i da gube attribute kao svoje dijelove te da zapravo od onoga temeljnoga, ali sažetoga opisa postaju tek njegov ogoljeli dio.

⁵⁷ Brlić, Mažuranić, I.: *Priča o goropadnom Mili i šestorici ptica rodovića* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 280. – 281.

6. Mikrostrukture ponavljanja

Kada govorimo o mikrostrukturama ponavljanja podrazumijevamo da se ponavljati mogu riječi, grupe riječi, rečenice, ali i nizovi rečenica. (Škreb, Zdenko: *Mikrostrukture stila i književne forme* u: Škreb Zdenko, Stamać, Ante: *Uvod u književnost*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1983., str. 303.) Mikrostrukture ponavljanja kao i sve ostale mikrostrukture stila pridonose afektivnosti u jeziku. Naime, u književnoumjetničkome stilu nije neočekivano da ćemo naići na njih, ali čitajući neprekinuti tekst svakako ćemo biti iznenađeni kada taj njegov kontinuitet bude prekinut uporabom ovih mikrostrukture stila i zapravo će taj afektivni element svojom neočekivanošću donijeti mnogo više informacija u tekstu, nego što bi to bilo postignuto da nije došlo do toga postupka. Funkcija ovih mikrostrukture stila nije da donesu neku novu obavijest, nego da probude osjećaje kod samih čitatelja i da izazovu u njima reakciju osvrćući se pritom na ono što je već prethodno rečeno. Riječ je o mjestima u tekstu koja su iznimno važna za samo djelo i za ono što slijedi pa je od velike važnosti zadržati se na trenutak baš na tome mjestu i pojačati dojam toga što se prethodno reklo. Ponavljanje najviše dolazi do izražaja kada se riječi ponavljaju jedna za drugom, a ista je situacija i kada se ponavljaju grupe riječi, rečenice te nizovi rečenica. U mikrostrukture ponavljanja ubrajamo sljedeće figure: anaforu, epiforu, simploku, anadiplozu, paralelizam, poliptoton, refren. (Škreb, Zdenko: *Mikrostrukture stila i književne forme* u: Škreb Zdenko, Stamać, Ante: *Uvod u književnost*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1983., str. 303. – 323.) Važno je napomenuti da se refren ne može naći u proznim djelima pa ga tako ne nalazimo ni u bajkama Ivane Brlić Mažuranić. Bilo bi moguće govoriti o refrenu ukoliko bi u prozno djelo bila utkana lirska pjesma, no s obzirom na to da to nije slučaj kod Ivane Brlić Mažuranić i njezinih bajki onda o tome nećemo ni govoriti. Mikrostrukture ponavljanja kojih ćemo se dotaknuti u ovome diplomskome radu jesu: anafora, simploka, paralelizam i poliptoton.

6.1. Anafora

Anafora je mikrostruktura stila kojom se riječi ili/i grupe riječi ponavljaju na početku rečenice. Riječ je o mikrostrukтури stila za kojom Ivana Brlić Mažuranić u svojim bajkama često poseže što pokazuju sljedeći primjeri:

- *Oj, majko, majčice, što je ovo? – klepeću rodovići i skaču oko Milana.*

- *Oj, majko, majčice, jesu li mu to krila? – više jedan rodović i vuče kljunom Milana za rukav.*

– Klje! klje! klje! – počeše se sada oko Mile smijati svi rodovići, kao da klepeće šest klepetala.

– Klje! klje! klje! on ne zna, da li je ručao! On valjda ne hvata sam svoj ručak! Njega njegova majka hrani!

Klje! klje! klje! – Hoću! hoću! – odvrati odmah roda.

– Klje! klje! klje! nositi ga mora naša majka! Ni letjeti ne zna!

klje! klje! – smiju se i opet rodovići i zibaju se u uzduhu kao galije na moru. Ni letjeti ne zna! – Vidi! vidi! – klepeću rodovići i dolijetaju redo, sjedaju na rub gnijezda, a onda skaču u nj.

– Uhuhu! majčice! kako je goropadan!

Uhuhu! nosi ga iz gnijezda! – viknuše rodovići.

Nosi ga, majčice!

– Nosi me kući! – poviče on.⁵⁸

Ono što možemo uočiti na temelju ovih primjera jest to da se anafora u bajkama Ivane Brlić Mažuranić najčešće javlja u okviru upravnoga govora te da pridonosi dinamičnosti u tekstu. Kod prvoga ponavljanja (*Oj majko, majčice...*) ističe se figura majke rode koja je u ovom dijelu bajke izuzetno važna jer podučava Miliu, ali i rodoviće kvalitetama i vrijednostima među kojima su prvenstveno samostalnost i neovisnost. Roda je na ovome mjestu izvor znanja i mudrosti i kao takvu je na sintaktičkoj razini predstavljaju upravo ove anafore.

U nekoliko ostalih primjera nailazimo na ponavljanje kojim se oponašaju zvukovi (onomatopeja). Tim anaforama se u tekstu dodatno ironizira nastala situacija. Tom ironizacijom žele se naglasiti Miline negativne osobine i imamo osjećaj kao da smo i mi čitatelji u trenucima kada čitamo te dijelove na strani rodovića i čudimo se Mili koliko je neiskusan bez obzira na sve prethodne informacije koje imamo o njemu. Osim ironizacije, tim se ponavljanjima donosi i konačan sud o Mili, a to je da ga rodovići ne žele u svojoj blizini.

⁵⁸ Brlić, Mažuranić, I.: *Priča o goropadnom Mili i šestorici ptića rodovića* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 263. – 287.

Posljednja ponavljanja nadovezuju se semantički na prethodno rečeno pa tako koliko god da rodovići ne žele Milu, toliko jednako on ne želi više biti dio njihove ekipe. Iz riječi *Nosi ga (me)!* osjeti se da je Mile svjestan kako i nije onakva osoba kakvom je smatrao da je i kakvom ga je prikazivala i tretirala njegova majka sve ovo vrijeme. Nakon ovih ponavljanja samo iščekujemo što će se dalje dogoditi i kako će Mile postupiti te hoće li ga ta njegova svjesnost učiniti još gorim ili će ga popraviti. Naravno, riječ je o bajci pa očekujemo sretan završetak, ali ako promatramo baš ovaj jezični aspekt i oslanjamo se na znanja koja dobivamo zahvaljujući jezičnim iskazima, onda smo u nedoumici i pred razrješenjem (pozitivnim ili negativnim) koje se tek treba ostvariti.

6.2. Simploka

Simploka je mikrostruktura stila kojom se riječi ili/i grupe riječi ponavljaju na početku i na kraju rečenice pa u tom slučaju zapravo govorimo o spoju anafore i epifore.

Tako se Mile pokvario i ništa mu nije bilo pravo.

Tko odveć med pije, usta mu ogorčaju, zato Mile viče i rogobori: „Ne valja ovaj med, nije sladak.“

Tko na samom perju leži, kosti mu se saviju, pa zato Mile viče i plače: „Ne valja ovo perje nije mekano.“⁵⁹

Simploka je u ovim primjerima usmjerena kako bi pokazala Miline loše navike. Najprije se postavlja teza i potom se iznosi primjer kako bi se postavljena teza potvrdila konkretnom situacijom iz Milina života. Teza je postavljena u anafori, a povrda teze iznesena je u epifori. Pojava ove mikrostrukture ponavljanja ponajprije ima stilski utjecaj na tekst jer kada čitamo imamo osjećaj da Milinim lošim navikama nema kraja i zapravo iščekujemo kako će se u nastavku bajke ta situacija razriješiti.

Vidi Mile još izdaleka med i mlijeko, pa se sjeti, kako je zaželio kruha i pasulja, kad u mu u tuđini nuđali žabe i zmije za hranu.

- Daj mi, majko, kruha i pasulja! – viče Mile već s vode.

⁵⁹ Brlić, Mažuranić, I.: *Priča o goropadnom Mili i šestorici ptića rodovića* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 263. – 287.

Vidi Mile jastuke i blazine na obali, pa se sjeti, kako je zaželo spavati na dobroj slamnjači, kad ga je u rodinom gnijezdu bolo i guralo.

- Daj mi majko, da legnem na slamnjaču! – viče Mile još s čamca.

Vidi Mile kako majka suče rukave, da ga ponese kući, pa se sjeti, kako li je zaželio trčati po dragoj zemljici, kad ono vrtoglavo letio rodi na leđima.

- Daj mi, majko, da se protrčim do naše kućice! – viče Mile još s čamca.⁶⁰

Kao i u prethodnom primjeru u tekstu se osjeća dašak dinamičnosti za razliku od onih mjesta na kojima teče pripovijedanje. Ovaj je primjer zapravo odgovor na citate koje smo prethodno ispisali i komentirali, odnosno ovo je razriješeno situacije do koje je došlo. Ono što je ovdje posebno zanimljivo jest to što je glavni junak taj koji razrješava situaciju i to tako da mu je ponuđeno sjećanje na prijašnji život, a na njemu je sada da s obzirom na sve ono što je proživio nedavno u prošlosti odluči kako će se ponašati u budućnosti, a sve to promatramo a točke sadašnjosti. Vidljivo je da je u simploki sadržana sjevremenska dimenzija i ona nam otkriva na koji će se način rasplesiti bajka.

6.3. Paralelizam

Prilično česta mikrostruktura stila u bajkama Ivane Brlić Mažuranić je i paralelizam kojega bismo mogli definirati kao mikrostrukturu stila kod koje se ponavlja samo sintaktički oblik rečenice, a riječi se razlikuju. Ta je mikrostruktura ponavljanja jako zanimljiva jer u njoj zapravo nalazimo spoj odnosno kombinaciju sintaktičke figure i figure ponavljanja.

– Vidi! vidi! - klepeću rodovići i dolijetaju redo, sjedaju na rub gnijezda, a onda skaču u nj.

- Hoću! hoću! – odvrati odmah roda.⁶¹

Sintaktički gledano riječ je o sažetim rečenicama koje sadrže u sebi samo predikat koji nam otkriva i tko je vršitelj radnje koja je izrečena glagolima u službi predikata. Sintaktička je funkcija tih rečenica da zapravo potaknu na akciju i najave događaje koji će uslijediti, a zbog svoje sažetosti u izrazu pridonose dinamičnosti jer nas tjeraju da čitamo dalje ne bismo li čim

⁶⁰ Brlić, Mažuranić, I.: *Priča o goropadnom Mili i šestorici ptića rodovića* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 285. – 286.

⁶¹ Brlić, Mažuranić, I.: *Priča o goropadnom Mili i šestorici ptića rodovića* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 285. – 286.

prije kakve posljedice su izazvale te akcije koje su one potaknule. Spominjući element dinamičnosti zakoračujemo već u sferu stilističkoga prema kojemu upravo u ovakvom načinu izražavanja uočavamo neke od značajki dječje književnosti i to prije svega neobičnost i humorističnost. Isti je afekt postignut i u sljedećemu primjeru:

- *Kopaj, samo kopaj – zovi, samo zovi!*⁶²

U sljedećem citatu uočavamo tko su junaci koji sudjeluju u radnji, ali i što je problem pred kojim su se našli:

- *Kume, mili kume! – viknu ona kumu nastrižnome: - spasi me, spasi! Eno strašna rugoba isplivala iz mora!*

- *Kume! dragi kume, gledaj, tamo dolje isplivala grdosija iz mora!*⁶³

U prethodnim je primjerima glagol u službi predikata bio taj koji je poticao na daljnji razvoj radnje, a ovdje u toj funkciji osim glagola u službi predikata stoji i vokativ koji ne utječe samo na čitatelje, nego i na same protagoniste na koje se odnosi. Zahvaljujući ovakvim iskazima, likovi sus obzirom na svoje postupke zorno prikazani u svega nekoliko rečenica pa su tako izbjegnuti opširni opisi i duga pripovijedanja.

6.4. Poliptoton

Poliptoton je mikrostruktura stila kod koje dolazi do ponavljanja iste osnove u različitim riječima. Važno je spomenuti da se može ponoviti ista riječ u različitim oblicima deklinacije ili konjugacije.

*A bogataš zadrža u zlatnim dvorima i baku i unuče i zlatnu ptičicu, i bijahu puni radosti dvorovi njegovi. Pa kad bi se u zlatnoj kočiji uz bogataša provezla i baka i unuče i ubogarče, govorio je svijet: - Alaj je dobar u sretan taj bogataš.*⁶⁴

Ovo je tek jedan ulomak i to na samome kraju ove bajke u kojoj se od samoga početka pa kroz cijeli zaplet ponavlja riječ „zlatan“ u svojim različitim oblicima. U ovom je primjeru riječ o atributu kojega promatramo u različitim oblicima njegove deklinacije, a njegovo je

⁶² Brlić, Mažuranić, I.: *Djevojčica i neman* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 388.

⁶³ Brlić, Mažuranić, I.: *Djevojčica i neman* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 382.

⁶⁴ Brlić, Mažuranić, I.: *Zlatna ptica i dijete ubogarsko* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 293.

značenje za bajku presudno jer ne označava uistinu samo zlatnu boju kao materijalnu odliku, nego se odnosi i na istinske, nematerijalne vrijednosti koje je autorica njime htjela prenijeti u tekstu od likova prema čitateljima. To je atribut koji se na izraznoj razini koristi da bi prikazao materijalizam stvari, ali u sebi skriva kvalitete koje bi svaki čovjek unutar sebe trebao pronaći i razvijati. Da je to tako vidljivo je tek na samome kraju bajke i to upravo u ovome odlomku jer ovi zlatni dvori nisu takvi samo zbog silnoga bogatstva kojega vladar ima, nego zbog dobročinstava koja su se tamo dogodila.

*Hu! hu! hu! – isplivala gadna grdosija, je li golemi pas, ili je morsko tele – što je, da je, ali je golemo, nevidjeno, ružno – a djevojčica sama samcata.*⁶⁵

Slikovito je opisano na kakav je problem djevojčica naišla i zbog te slikovitosti u opisu možemo zaključiti da je ustrašena, ali to se u tekstu nigdje ne spominje i na taj se način taj strah zrcali u nama samima, čitateljima kao sudionicima radnje. Taj strah dodatno raste u našim očima zahvaljujući upravo ponavljanjem riječi na samome kraju rečenice u kojemu se ističe samoća kao presudan čimbenik koji zapravo kod čitatelja otvara pitanje što će se dalje dogoditi sa glavnom junakinjom.

Al Jasenka bijaše uz utvicu omudrila, te reče majci: - Zar da se vratimo radi ljudskih riječi, a one su nas u svijet odagnale?

*Mudra si ti djevojčica, a tvoja će ti se mudrost i naplatiti.*⁶⁶

Za razliku od prethodnoga citata u kojemu vidimo da se glavna junakinja nalazi u pomalo obeshrabljenoj situaciji iz koje tek treba pronaći rješenje, a ta se obeshrabljenost bodri ponavljanjima riječi „sama“, u ovom je citatu problem već zapravo na putu ka razrješenju i ističe se riječ „mudar“ u svojim različitim oblicima deklinacije i na taj nas način bodri jer vidimo da glavna junakinja raste i sazrijeva zajedno s nama. Upravo je to ponavljanje te riječi u njezinim različitim oblicima element koji je uvršten u tekst posve neusiljeno i neizravno, a učinak koji ima na čitatelje je prilično izraženiji, nego u primjerima anafore jer nailazimo na nesvjesno djelovanje koje kontinuirano ponavljanje neke riječi u različitim oblicima ima na nas, čitatelje. Zbog toga bismo mogli reći da je poliptoton najuspješnija mikrostruktura

⁶⁵ Brlić, Mažuranić, I.: *Djevojčica i neman* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 382.

⁶⁶ Brlić, Mažuranić, I.: *Zašto se rodila bijedna Lera i njezino siroče* u: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2011., str. 359.

ponavljanja kada se kod čitatelja želi izazvati neki učinak ili pobuditi osjećaj, a ostale su mikrostrukture ponavljanja tu kako bi izazvale afekt iznenađenja ili najavile prevrat.

Zaključak

Ivana Brlić Mažuranić jedna je od najznačajnijih spisateljica za djecu, a zbog svojega stila pisanja u kojemu možemo uočiti: sažeto, ali jezgrovito pisanje, kratke opise, sažeto pripovijedanje, zorno prikazane likove, ali i značajke dječje književnosti: čudnovatost, fantastičnost, čudesnost, neobičnost, humorističnost, jezičnu poetičnost, metaforičnost s razlogom je prozvana *hrvatskim Andersenom*.

U diplomskome su se radu njezina originalnost i briljantnost promatrali i dokazali sa stajališta sintaktostiliske i nekoliko njezinih elemenata: atributa, priložnih oznaka mjesta, priložnih oznaka vremena i mikrostruktura ponavljanja.

Što se tiče uporabe atributa, potvrdila se je teza od koje se je krenulo na samome početku diplomskoga rada pa se je pokazalo da bajke obiluju i sročnim i nesročnim atributima te da je upotreba jednih ili drugih odabir koji utječe na stilsku dimenziju bajki. Isto tako, potvrdilo se je da se najveći broj atributa koristi upravo u onim dijelovima bajki kada se opisuju sami likovi, ali i mjesto i vrijeme radnji. Pretpostavka koja se nije dokazala tiče se pridjevnoga atributa za kojega se smatralo da će prevagnuti nad imeničkim atributom, ali to je i iz samih primjera koji su se koristili u tekstu vidljivo da nije tako.

Atribut je veliku ulogu odigrao i u okviru priložne oznake mjesta i priložne oznake vremena koje su u bajkama iskazane prilično neodređeno i bez uporabe previše konkretnih podataka koji bi u pogledu priložne oznake mjesta bili iskazani onomastikom, a u pogledu priložne oznake vremena historiografskim i kronološkim određenjima. S obzirom na poznavanje njezinih bajki iz zbirke *Priče iz davnine* to je segment koji se je i očekivao i nije previše iznenadio te je pridonio tome da postavi čitatelja u vrlo pristranoga promatrača koji će u osmišljavanju mjesta i vremena radnje ovih bajki, a u skladu s postojećim atributima, koristiti svoje cjelokupno životno i čitateljsko iskustvo.

Mikrostrukture ponavljanja element su koji je više stilistički i semantički, nego li sintaktički pridonio otkrivanju bajki. U tome se je jedino razlikovao poliptoton koji je donio i ponešto sintaktičkoga zbog poigravanja s istim osnovama riječi.

S obzirom na te sve istaknute elemente može se reći da stil Ivane Brlić Mažuranić u velikome dijelu oblikuju upravo sintaktostilističke značajke i ova je analiza samo još jedan dokaz da je nepotpuno analizirati neko djelo samo sa stajališta teorije književnosti, povijesti književnosti i umjetničke note koju svako književno djelo nosi, a zapostaviti jezičnu

komponentu jer ona otkriva i ono što teorija književnosti ne može otkriti, a mnoge su značajke o stilu pisanja pojedinoga pisca sakrivene upravo u njegovome jezičnome oblikovanju pa je ista stvar i s Ivanom Brlić Mažuranić. Ova je analiza pokazala da je tekst element od kojega se polazi i kojemu se uvijek vraća te da je jezik taj koji povezuje svijet djela sa zbiljskim svijetom.

Zahvaljujući atributima kojima obiluju njezine bajke, njezine su rečenice kratke, ritmične, jasne i dinamične jer atributi su ti koji oslikavaju i grade slike u mislima čitatelja pa nisu potrebni nikakvi dugi opisi niti pripovijedanje, a ipak je postignuta uvjerljivost atmosfere, ali i mjesta i vremena unatoč tome što nisu određeni izrijekom. Dijalozi u tome igraju veliku ulogu jer ih nema previše, a oni koji jesu su uistinu najnužniji. Skladan ritam svega toga poostignut je zahvaljujući mikrostrukturama ponavljanja i zapravo se pokazalo da je stil obilježje koje pripada planu izraza, a ne planu sadržaja.

Na temelju provedene analize pokazalo se koliko su bajke Ivane Brlić Mažuranić bogate i koliko su slojevite što se tiče njihovoga jezičnoga izraza pa se sa sigurnošću može reći da ih se ne može odrediti samo kao književna djela koja pripadaju sferi dječje književnosti, već je riječ o djelima u kojima i odrasli mogu mnogo toga naučiti.

Sažetak

Svrha ovoga diplomskoga rada bila je pokazati na koji koliko je bogatstvo i raznolikost djela Ivane Brlić Mažuranić te osvijestiti da nije riječ samo o dječjoj spisateljici, već i spisateljici iz čijih djela mogu mnogo toga naučiti i odrasli. Njezine *Bajke i basne* zbirka su bajki i basni koje nisu objavljene za vrijeme njezinoga života, već su naknadno sabrane i objavljene, a u ovome su radu analizirane sa sintaktostilističkoga stajališta. U središtu su istraživanja bilo je nekoliko sintaktičkih kategorija i to: atributi, priložne oznake mjesta i priložne oznake vremena, a sa stajališta stilistike istražilo se je nekoliko mikrostruktura ponavljanja (anafora, simploka, paralelizam, poliptoton). Pokazalo se je da su upravo te jezične kategorije one iz kojih možemo mnogo toga semantički iščitati iz samih bajki pa se u tome pogledu vidi i povezanost sintakse sa semantikom.

Ključne riječi: Ivana Brlić Mažuranić, bajke, sintaktostilistička analiza, atribut, priložna oznaka mjesta, priložna oznaka vremena, mikrostrukture ponavljanja (anafora, simploka, paralelizam, poliptoton).

Izvori i literatura

- Antoš, Antica: *Osnove lingvističke stilistike*, Školska knjiga, Zagreb, 1974.;
- Barić, Eugenija i suradnici: *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.;
- Bašić, Ivana: *Biblioterapija i poetska terapija*, Balans centar, Zagreb, 2011.;
- Brlić Mažuranić, Ivana: *Bajke i basne*, Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod, Slavonski Brod, 2011.;
- Čale, Frano: *Od stilema do stila*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1973.;
- Detoni Dujmić, Dunja: *Ljepša polovica književnosti*, Matica hrvatska, Zagreb, 1998.
- Hranjec, Stjepan: *Šicel o Ivani Brlić – Mažuranić* u: *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU*, Varaždin, br. 16 – 17, 2006., str. 83. – 89.;
- Kalogjera, Goran i Stolac, Diana: *Elementi epske fantastike u romanima Rosarija Jurišića* u: Stolac, Diana: *Riječki filološki dani*, Filozofski fakultet, Rijeka, 2002., str.147. – 154.
- Katičić, Radoslav: *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika: nacrt za gramatiku*, HAZU, knj. 61, Globus, Zagreb, 1991.;
- Katičić, Radoslav: *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, HAZU, Zagreb, 2002.;
- Katnić – Bakaršić, Marina: *Stilistika*, Ljiljan, Sarajevo, 2001.;
- Mićanović, Krešimir: *O izražavanju posvojnosti* u: Bagić, Krešimir: *Važno je imati stila*, Disput, Zagreb, 2002., str. 181. – 199.
- Silić, Josip i Pranjković, Ivo: *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Školska knjiga, Zagreb, 2007.;
- Stolac, Diana; *Metodologija sintaktostilističkih istraživanja* u: Ohrid (XIV. međunarodni slavistički kongres), Zagreb, 2008., str. 287. – 301.;
- Škiljan, Dubravko: *Pogled u lingvistiku*, Školska knjiga, Zagreb, 1980.;
- Škreb, Zdenko, Stamać, Ante: *Uvod u književnost*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1983.;
- Verdonik, Maja: *Priče iz davnine Ivane Brlić – Mažuranić na pozornici Gradskog kazališta lutaka Rijeka* u: Srdoč-Konestra, Ines: *Fluminensia*, god. 21 (2009), br. 1, str. 145. – 162.;
- Visinko, Karol: *Dječja priča: povijest, teorija, recepcija i interpretacija*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.;

Vuletić, Branko: *Lingvistika govora*, FF press, Zagreb, 2007.;

Zima, Dubravka: *Ivana Brlić Mažuranić, članstvo u Akademiji i Nobelova nagrada* u: *Libri i Liberi*, 2014, 3 (2) , Hrvatski studiji, str. 239. – 262. ;

Zima, Dubravka: *Ivana Brlić Mažuranić*, Filozofski fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2001.;

Znika, Marija: *O jednom tipu međusobnih odnosa nominalnih izraza* u: *Rasprave Instituta za jezik*, JAZU, knj. 3, Zagreb, 1977., str. 153. – 158.